

Nicolae BĂCĂINȚAN

NICOLAE ORGHIDAN – GEOGRAF AL REGIUNII BRAȘOVULUI

Cea mai mare parte a lucrărilor publicate de Nicolae Orghidan au avut drept obiect de studiu regiunea Brașovului. Într-una din lucrări, Orghidan evidențiază principalele trăsături ale acestui areal: „Regiunea Brașovului, cu aspectul ei atât de variat, se caracterizează ca un ținut de tranziție. Acest caracter i-l imprimă înainte de toate însăși structura ei geologică. Aici se sudează Carpații Meridionali, alcătuiți din roci cristaline, cu șirurile Carpaților Orientali, formați în mare parte din roci mai nouă (Fliș)” (Orghidan, 1933 c, p. 416). Având în vedere lucrările publicate (menționate în lista operei), regiunea Brașovului cuprinde (în accepția lui Orghidan) întreaga vale a Oltului superior (amonte de Mateiaș) și munții care o înconjoară.

Nicolae Orghidan a publicat prima lucrare despre regiunea Brașovului în 1925, în „Anuarul Liceului «Principesa Elena»” (Orghidan, 1925). A continuat apoi această temă în 10 numere din revista „Țara Bârsei”, până în anul 1933 (Orghidan, 1929 a, b, c; 1930 a, b; 1931 a, b, c, d; 1932; 1933 c), sub titlul general *Observațiuni morfologice în regiunea Brașovului*. Asupra acestei regiuni el a mai publicat articole cu teme geografice și în alte periodice – „Lucrările Institutului Geografic al Universității din Cluj” (Orghidan, 1931 d), „Buletinul Societății Române Regale de Geografie” (Orghidan, 1933 a, b; 1936; 1940), „Studii și cercetări de geologie, geofizică, geografie” (Orghidan, 1965 a), „Natura” (Orghidan, 1965 b) și la editura Cartea Românească (Orghidan, 1937).

Pentru a înțelege mai bine importanța și semnificația lucrărilor lui Orghidan din deceniile 3 și 4 ale secolului trecut, să ne amintim contextul politic-social al acelor ani. Atunci când Orghidan a început serialul despre regiunea în care locuia, trecuseră de-abia câțiva ani de la Marea Unire. În acea perioadă, interesul pentru noile regiuni care au întregit România trebuie să fi fost ridicat, dar căile de comunicație erau modeste, pătura intelectualilor români din Transilvania era subțire, iar literatura geografică în limba română despre Transilvania era inexistentă (înainte de 1918). Nicolae Orghidan a întreprins, așadar, în regiunea Brașovului, o muncă de pionier-geograf în limba română. Pionieratul nu a însemnat însă diletantism. Conținutul lucrărilor publicate și bibliografia utilizată ne arată un cercetător matur, stăpân pe tehnica avansată de cercetare, contemporană lui.

Principala preocupare a geomorfologilor din acea vreme erau „platformele de eroziune”, adică suprafețele de nivelare (cum se numesc în prezent). Tema era relativ nouă pe plan mondial, iar în România fusese aplicată pentru prima dată de puțin timp, la Carpații Meridionali, de către geograful francez Emmanuel de Martonne¹. Ulterior, ea a fost aplicată în Transilvania, la scară mică (adică la nivel general), de către geograful polonez Ludomir Sawicki². Orghidan a fost acela care a detaliat problema „platformelor de eroziune” în regiunea Brașovului. Descrierile acestor platforme urmăresc scopuri tehnice, dar nu sunt lipsite de farmec: „Deodată desișul se sfârșește și privirea scapătă spre dreapta. E o adevărată feerie! De aci, din Pleșița și până departe în nicovăla uriașă a Măgurei Codlei se întinde o suprafață netezită, în care forțele creatoare de relief au modelat o puzderie de forme mărunte” (Orghidan, 1929 a, pp. 60-61). Există și încercări de generalizare a „nivelelor de eroziune” găsite în masive diferite: „O suprafață de eroziune mult mai largă, sub forma unei adevărate platforme, o găsim la un nivel mai înalt de circa 1000 m. Ea are o extensiune foarte mare, ocolind aproape de jur împrejur bazinurile Brașovului și întinzându-se în lungul munților Perșani până sub culmile Harghitei” (Orghidan, 1933 c, p. 422).

Alături de problema suprafețelor de nivelare, Orghidan se apleacă cu mult interes și asupra evoluției rețelei hidrografice, a văilor de toate mărimile. Iată un exemplu din studiul dedicat

¹ Emmanuel de Martonne, *Sur la plate-forme des hauts sommets des Alpes de Transylvanie*, BSRRG, 1906, XXVII, 1.

² Ludomir Sawicki, *Beiträge zur Morphologie Siebenbürgens*, Anzeiger der Acad. d. Wiissenschaften in Krakau, 1912.

Bazinului Vlădeni: „A fost o vreme când după toate semnele păraul Strâmba ca și râul Șincei, care nu drenea întreaga platformă Poiana Mărului, se scurgeau spre răsărit, peste șeaua dela Culmea. Aceasta ne-o dovedește continuarea terasei Vlădeni peste această șea atât sub forma dealului isolat Măgurița cât și sub forma unor umeri bine conservați pe marginea basinelui” (Orghidan, 1929 b, p.163). Acest subiect, al evoluției văilor, l-a pasionat pe Orghidan în ultima parte a vieții. Prin studiul de sinteză asupra văilor transversale din România, publicat postum, el a adus o contribuție remarcabilă la clarificarea acestei probleme.

Orghidan nu se limitează însă la „platforme” și la rețele de văi, ci analizează întregul cadru geomorfologic, utilizându-și din plin capacitatea de a descrie sugestiv și exact: „Creasta Curmăturii, cu povârnișul ei apusean prăpăstios, dominează împrejurimile și imprimă peisagiului o notă particulară. Prin forma ei semeață, încadrată într-un profil sinuos, prin jghiaburile cu aspect de ziduri crenelate, caracteristice munților calcaroși, prin culoarea mai deschisă a stâncilor golașe, săltate pe deasupra pădurii de brad, Curmătura [sau Hășmaș, n.a.] este o surprindere pentru călătorul care vine fie dela Nord, fie dinspre Sud, unde atât munții cristalini cât și cei din gresie carpatică arată forme blânde, potolite” (Orghidan, 1931 a, p. 119).

Adevărat geograf, Orghidan nu rămâne prizonierul geomorfologiei și urmărește învelișul geografic ca un tot unitar. Sunt foarte interesante observațiile „antropogeografice” (adică de geografie umană, am spune astăzi). Iată un exemplu legat de „basinul Bicsadului” – „o prelungire spre Sud, pe sub masivul Ciumatului, a basinelui Ciuc. Despărțit prin stăvilarul uriaș, ridicat în curmeziș de erupțiunile vulcanice, el formează astăzi o mică unitate morfologică independentă, manifestându-se ca atare și din punct de vedere antropogeografic: în cuprinsul lui sunt adăpostite două așezări, Bicsadul și Micfalăul, locuite în majoritate de Români secuizați și având un trecut deosebit de restul Secuimei” (Orghidan, 1931 c, p. 420). Sau alt exemplu, legat de platforma Poiana Mărului: „În general, situația economică și culturală a locuitorilor acestui colț izolat de țară lasă de dorit. Ea e inferioară celei a Brănenilor, cu cari Poenarii se aseamănă în multe privințe. ... Alcoolismul, bolile venerice, gușa, fac adevărate ravagii în sânul populației. Alături de câțiva gospodari cuprinși, cari se simt bine în mijlocul moșiei lor libere, majoritatea locuitorilor trăesc o viață apăsată de necazuri” (Orghidan, 1929 a, pp. 75-76). Și, pentru a încheia într-o notă pozitivă, iată niște observații despre „basinul Vlădeni”: „În a doua jumătate a sec. 18, când s’au organizat regimentele grănicerești, Țânțarii [azi Dumbrăvița, n.a.] împreună cu Tohanul formau o companie, cu comandamentul în Țânțari. Ca în toate satele noastre de foști grăniceri, se văd și aici bunele efecte ale educației ostășești: satul e curat, ulițele aliniate, casele temeinate, după model săsesc. Școala e bine cercetată și locuitorii se laudă că n’au analfabeți sub vârsta de patruzeci de ani” (Orghidan, 1929 b, pp. 159-161).

Una din explicațiile cercetărilor temeinate pe care le-a realizat Orghidan în regiunea Brașovului este cunoașterea aprofundată a geologiei regiunii. Această cunoaștere, ilustrată de bibliografia geologică citată (toți autorii germani, maghiari și români care au studiat regiunea), este evidentă în oricare din descrierile făcute. Iată, bunăoară, ce afirmă Orghidan despre „depresiunile intracarpatică din regiunea Brașovului”: „Trecutul lor e destul de complicat. Ca să-l putem descifra ne folosim în primul rând de secțiunile naturale, deschise în materialul de umplutură, precum și de sondagiile făcute în diferite puncte ale câmpiei. Pe baza acestora s’a putut constata, că cele mai vechi depozite ce se găsesc în partea de Nord a depresiunilor, în bazinul Baraolt, sunt de vârstă meoțiană, deci formarea bazinurilor în această parte, coincide cu începutul pliocenului” (Orghidan, 1933 c, p. 418). Sau, despre defileul de la Racoș: „Pe dreapta se văd semne de prăbușire a bancurilor de calcar, ce se ivesc albe din învelișul verde al pădurei. Zona aceasta mai lărgită, corespunzătoare șiturilor de Werfen, e

închisă în față de un prag înalt de calcar titonic. ... Acest din urmă bloc de calcar e răzimat pe un soclu de porfir” (Orghidan, 1929 c, p. 240).

Există ipoteze avansate de Orghidan care nu au fost confirmate, iar unele afirmații nu au rezistat probei timpului, dar o mare parte din cercetările publicate rămân valabile. Deși geomorfologia actuală nu a abandonat problemele abordate de cercetători în primele decenii ale veacului 20, prioritățile s-au schimbat. Încă din a doua jumătate a secolului trecut pe primul plan au trecut alte teme, mai ales cele de interes practic imediat (procesele de modelare actuală, riscurile geomorfologice și altele). Dar niciodată nu se vor putea realiza analize temeinice ale dinamicii actuale a reliefului și, în general, a mediului geografic, și nici prognoze ale evoluției fenomenelor, fără înțelegerea trecutului peisajului sau al regiunii avute în vedere. De aici și actualitatea cercetărilor geografice întreprinse de Nicolae Orghidan în primele decenii ale secolului al XX-lea.

Abstract

The most part of Nicolae Orghidan's papers published during the 3rd and the 4th decades of the last century make reference to the region of Brasov. Taking into account his studies, the region of Brasov covers the whole superior Olt valley (upstream of Mateias) and the surrounding mountains. Briefly, this article presents the main issues tackled by N. Orghidan in his papers concerning the region of Brasov.